

УДК 351.85:930.85:355.01(477)

<https://doi.org/10.62664/cpa.2025.02.10>

Дмитро ДЗВІНЧУК,

професор кафедри публічного управління,

адміністрування і національної безпеки

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

доктор філософських наук, професор,

заслужений працівник освіти України

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0005-1680-1544>

Роман СТЕФ'ЮК,

здобувач вищої освіти за другим (магістерським) рівнем

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

кандидат мистецтвознавства

(© ДЗВІНЧУК Д., СТЕФ'ЮК Р., 2025)

ІНСТИТУЦІЙНА ТА ГРОМАДСЬКА ВІДПОВІДЬ НА ЗАГРОЗИ КУЛЬТУРНОМУ НАДБАННЮ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті досліджується проблема збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану та в контексті інституційної й громадської відповіді на загрози культурному надбанню. Охорона культурних цінностей у період збройних конфліктів розглядається як складник національної та міжнародної безпеки, оскільки руйнування пам'яток культури має ознаки воєнних злочинів і загрожує втраті національної ідентичності. Проаналізовано нормативно-правові засади діяльності державних органів влади у сфері охорони спадщини, зокрема положення Конституції України, Закону України «Про охорону культурної спадщини», Кодексу цивільного захисту, Закону «Про правовий

режим воєнного стану», а також міжнародно-правові документи — Гаазьку конвенцію 1954 року та Другий протокол 1999 року.

Розкрито управлінську роль Міністерства культури України, Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування у формуванні політики захисту культурних об'єктів. Висвітлено механізми залучення громадянського суспільства, передбачені національним законодавством та міжнародними договорами, проаналізовано діяльність Центру порятунку культурної спадщини, ініціативи HERI, платформи «Мапа культурних втрат», а також приклади міжнародної підтримки (ЮНЕСКО, ALIPH Foundation, ICOM, Blue Shield International). Сформульовано рекомендації щодо вдосконалення інституційних та громадських механізмів охорони спадщини, включаючи цифрову паспортизацію, розширення інструментів громадського моніторингу та інтеграцію українських практик у глобальні культурні мережі.

Ключові слова: *культурна спадщина, інституційна відповідь, громадянське суспільство, міжнародні партнери, охорона культурних цінностей, воєнний стан, Україна.*

Dmytro DZVINCHUK,

Professor, Department of Public Management,

Administration and National Security

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Doctor of Philosophical Sciences, Professor,

Honored Worker of Education of Ukraine

ORCID ID <https://orcid.org/0009-0005-1680-1544>

Roman STEFIUK,

a higher education student at the second (Master's) level

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas

Candidate of Art Studies

INSTITUTIONAL AND PUBLIC RESPONSE TO THREATS TO UKRAINE'S CULTURAL HERITAGE DURING THE WAR

The article examines the problem of preserving Ukraine's cultural heritage under martial law in the context of institutional and civic responses to threats to cultural assets. The protection of cultural values during armed conflicts is viewed as an integral part of national and international security, as the destruction of cultural monuments constitutes war crimes and endangers national identity. The paper analyzes the legal and managerial framework of state institutions in the field of heritage protection, including the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine «On the Protection of Cultural Heritage», the Civil Protection Code, the Law «On the Legal Regime of Martial Law», as well as international instruments such as the 1954 Hague Convention and the 1999 Second Protocol. The management role of the Ministry of Culture and Strategic Communications of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, and local self-government bodies in shaping cultural protection policies is highlighted.

The study reveals mechanisms of civic participation provided by national legislation and international treaties, and it analyzes the activities of the Heritage Rescue HQ, the Heritage Emergency Response Initiative (HERI), the «Cultural Loss Map» platform, as well as examples of international support (UNESCO, ALIPH Foundation, ICOM, Blue Shield International). The article formulates recommendations for improving institutional and civic mechanisms of heritage protection, including digital documentation, expanding tools for public monitoring, and integrating Ukrainian practices into global cultural networks.

Key words: *cultural heritage, institutional response, civil society, international partners, protection of cultural values, martial law, Ukraine.*

Постановка проблеми. Воєнні дії на території України створили багаторівневі загрози для культурного надбання, що включають як фізичне знищення чи пошкодження об'єктів, так і ризики незаконного переміщення культурних цінностей, втрату контрольованості над обліком і збереженням фондів. У таких умовах механізми охорони спадщини не можуть обмежуватися винятково державною політикою чи нормативним регулюванням, оскільки масштаби руйнувань та інтенсивність атак вимагають залучення ширшого кола суб'єктів.

Інституційна відповідь держави охоплює адаптацію організаційних структур, розроблення спеціальних протоколів дій у надзвичайних ситуаціях, створення механізмів оперативної координації між міністерствами, місцевими органами влади та силовими структурами. Проте ефективність державної системи значною мірою залежить від того, наскільки вона інтегрує ресурси та ініціативи громадянського суспільства. Волонтерські рухи, професійні асоціації, неурядові організації та локальні громади здійснюють фіксацію руйнувань, евакуацію музейних колекцій, організацію цифрових архівів і комунікацію з міжнародними партнерами, доповнюючи та часто підсилюючи офіційну діяльність.

Проблема полягає у відсутності стабільного правового механізму, що б закріплював сталі форми взаємодії між державними інституціями та громадськими ініціативами. Наявні практики мають переважно ситуативний характер і значною мірою залежать від людського ресурсу та зовнішньої підтримки. Бракує системної координації, інституційних платформ для інтеграції волонтерського досвіду в державну політику, а також чітких процедур легалізації дій громадських організацій у сфері охорони спадщини.

Таким чином, дослідження проблеми інституційної та громадської відповіді на загрози культурному надбанню в умовах війни є потрібним для з'ясування ефективності наявних механізмів, виявлення їх сильних і

слабких сторін, а також для розроблення пропозицій щодо створення узгодженої системи співпраці між державою, суспільством і міжнародними партнерами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зібраний і проаналізований фактичний матеріал свідчить про увагу наукової спільноти та практиків до проблематики інституційної й громадської реакції на виклики у сфері охорони культурної спадщини в умовах війни, що постійно зростає.

Однією із найважливіших особливостей сучасного наукового дискурсу є акцент на трансформації механізмів державного управління. Так, у праці В. Купрійчука [1, с. 36] досліджено адаптацію управлінських інструментів у сфері охорони культурної спадщини до умов воєнного стану. Автор аналізує діяльність Міністерства культури, органів місцевого самоврядування та спеціалізованих державних структур, що забезпечують реагування на загрози збереженню пам'яток. Дослідження дає змогу окреслити як організаційні досягнення, так і системні прогалини, зокрема брак сталих координаційних платформ і залежність від ситуативних рішень.

Дослідження Л. Стрільчук та В. Петровича [2, с. 5] окреслює загальні параметри державної політики у сфері охорони спадщини, акцентуючи на інституційних складниках та міжвідомчій взаємодії. Зібраний матеріал дозволяє простежити еволюцію системи управління культурними ресурсами, що стало основою для формування механізмів кризового реагування у воєнний час.

У працях В. Костюка [3, с. 80] наголошується на важливості збереження нематеріальної спадщини, що так само зазнає загроз у період війни. Автор аналізує культурну політику України у сфері нематеріальних цінностей та пропонує підходи до посилення інституційної спроможності в цій галузі. Матеріали цього дослідження дозволяють наголосити на

взаємозв'язку між матеріальним і нематеріальним компонентами спадщини, що потребують комплексної охорони.

Актуальним складником наукових пошуків стала проблема цифрової трансформації механізмів охорони спадщини. Л. Приходько [4, с. 67] акцентує на потребі створення електронних реєстрів і цифрових копій як інструментів довготривалого збереження та міжнародної комунікації. У зв'язку з цим варто зазначити, що цифрові інструменти набули особливої ваги після 2022 року, коли виникла потреба оперативного обліку втрат і координації дій між державними органами та громадянським суспільством.

Отже, сучасний стан наукових досліджень та практичних ініціатив свідчить про поєднання інституційної відповіді держави та активності громадянського суспільства. Водночас, зібрані матеріали дозволяють зафіксувати, що ефективність захисту культурного надбання залежить від інтеграції двох рівнів — державного та громадського, а також від активної участі міжнародних організацій і донорських структур.

Метою статті є дослідити інституційні та громадські механізми реагування на загрози культурному надбанню України в умовах повномасштабної війни, з'ясувати їх ефективність та визначити перспективи вдосконалення системи охорони культурної спадщини.

Завданням дослідження є: проаналізувати нормативно-правові та управлінські засади діяльності державних інституцій у сфері захисту культурної спадщини в умовах воєнного стану, дослідити інституційні механізми реагування державних органів на загрози культурному надбанню, охарактеризувати роль громадянського суспільства та неурядових організацій у процесах збереження й відновлення спадщини, встановити напрямки міжнародної підтримки України у сфері культурної безпеки, виявити проблемні аспекти взаємодії державних інституцій, громадянського суспільства та міжнародних партнерів, окреслити перспективні напрямки розвитку партнерства між державними органами

влади й громадськими інституціями, запропонувати рекомендації щодо вдосконалення системи реагування на загрози культурній спадщині з урахуванням викликів воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Поняття «охорона культурної спадщини» визначається як система правових, управлінських та організаційних заходів, спрямованих на збереження, документування, відновлення та захист об'єктів культури в умовах мирного та воєнного часу. У сучасній науковій літературі вживаються суміжні категорії: «культурна безпека», «культурне надбання», «культурні цінності», що акцентують увагу на різних вимірах охорони — від безпеки об'єктів до гарантування прав спільнот на культурну ідентичність [5].

Важливим є поняття «інституційна відповідь», під яким розуміється сукупність дій органів державної влади, місцевого самоврядування та спеціалізованих установ у сфері запобігання, мінімізації та подолання загроз культурній спадщині. Воно охоплює нормативно-правове забезпечення, міжвідомчу координацію, управлінські рішення й практичні механізми реагування [6, с. 378].

Варто також виокремити поняття «культурна безпека», що в сучасних дослідженнях трактується як складник національної безпеки, який включає захист культурних ресурсів від фізичного знищення, незаконного обігу та асиміляційних практик. У міжнародному праві цей термін співвідноситься з концепцією «*cultural property protection*» (CPP) та інтегрується в механізми міжнародного гуманітарного права [7].

Передусім доцільно проаналізувати нормативно-правові та управлінські засади діяльності державних інституцій у сфері захисту культурної спадщини під час війни. Правове підґрунтя інституційної відповіді визначається положеннями Конституції України [8], Закону України «Про охорону культурної спадщини» [9], Закону України «Про культуру» [10], а також нормами міжнародного гуманітарного права,

зокрема Гаазької конвенції 1954 року та Другого протоколу 1999 року [11]. Названі акти закріплюють базові дефініції, що формують понятійний апарат сучасної культурної політики: *«культурна спадщина»*, *«об'єкти культурної спадщини»*, *«охорона культурних цінностей»*, *«надзвичайна ситуація»* тощо. Їх системне застосування в умовах воєнного стану визначає легітимність заходів держави у сфері захисту культурного надбання.

Управлінські засади реалізації державної політики у цій сфері ґрунтуються на принципах інституційної спроможності, багаторівневого врядування та кризового менеджменту. Центральним органом виконавчої влади у цій сфері постає *Міністерство культури України* (МКУ). Його діяльність координується Кабінетом Міністрів України та охоплює формування й реалізацію державної політики у сферах культури, мистецтва, охорони культурної спадщини, музейної справи, обігу культурних цінностей, а також забезпечення інформаційного суверенітету. З урахуванням воєнних викликів, міністерство виконує функцію координаційного центру із захисту культурної спадщини, що підтверджено наказами від 28.02.2025 № 202 та від 31.03.2025 № 299, які передбачають формування механізмів захисту культурних цінностей у надзвичайних умовах та забезпечення міжвідомчої взаємодії [12].

Інституційна відповідь держави у сфері охорони культурної спадщини ґрунтується на системі правових та управлінських механізмів, закріплених у базових нормативних актах. Основним документом є Закон України «Про охорону культурної спадщини», що визначає систему органів державної влади, повноваження суб'єктів та інструменти управління культурними об'єктами в умовах мирного та воєнного часу.

Нормативно-правові засади інституційної відповіді формуються на основі міжнародних зобов'язань України. Ратифікована 1999 року Гаазька конвенція 1954 року про захист культурних цінностей у разі збройного

конфлікту та Другий протокол до неї визначають обов'язки держави щодо охорони, маркування та евакуації культурних об'єктів [12]. Практична імплементація цих положень забезпечується національним законодавством, зокрема Кодексом цивільного захисту України [13] та Законом «Про правовий режим воєнного стану» [14]. Відповідно до статті 33 Кодексу цивільного захисту, евакуація культурних цінностей здійснюється в разі ризику їх пошкодження або знищення, а відповідальність за організацію покладається на місцеві адміністрації та центральні органи виконавчої влади.

Кабінет Міністрів України виконує функцію стратегічного координатора державної політики у сфері охорони спадщини. Згідно зі статтею 4 Закону України «Про охорону культурної спадщини», уряд уповноважений визначати статус об'єктів національного значення, формувати Державний реєстр нерухомих пам'яток, затверджувати методики грошової оцінки, погоджувати зміну цільового призначення земель історико-культурного призначення та визначати правовий режим історико-культурних заповідників [9]. Важливим елементом управління є також контроль у сфері археологічної спадщини, що закріплений у статті 5 Закону України «Про охорону археологічної спадщини» [15].

На місцевому рівні функції охорони культурної спадщини реалізуються районними державними адміністраціями та виконавчими органами рад відповідно до статті 6 Закону України «Про охорону культурної спадщини». Їх повноваження включають контроль за режимом використання об'єктів, організацію охоронних заходів, видачу приписів щодо припинення порушень, укладення охоронних договорів, ініціювання включення об'єктів до державного реєстру та організацію реставраційних і консерваційних робіт [9]. Згідно зі статтею 44 Закону України «Про місцеве самоврядування», органи місцевого самоврядування можуть ухвалювати рішення про створення історико-культурних заповідників

місцевого значення та забезпечувати охорону пам'яток у межах територіальних громад [16].

Особливе місце в системі інституційної відповіді посідає впровадження норм міжнародного гуманітарного права в оборонну сферу. Керівництво з застосування норм міжнародного гуманітарного права в Збройних силах України (наказ МОУ від 11.09.2004 № 400) містить положення щодо маркування культурних об'єктів символом «*синього щита*» та передбачає обов'язкову підготовку військовослужбовців з питань захисту культурних цінностей, що створює правову основу для запобігання воєнним злочинам проти культурного надбання [17].

Аналіз сучасного нормативного поля вказує на наявність низки проблемних аспектів. Зокрема, чинне законодавство не містить достатньо дієвих алгоритмів для захисту об'єктів у зонах активних бойових дій. Спеціальна постанова КМУ від 15.11.2022 регулює лише проведення протиаварійних і консерваційних робіт після завершення бойових дій, що не враховує нагальні потреби в кризових ситуаціях [18]. Крім того, законодавчі зміни останніх років мають переважно фрагментарний характер, не формуючи цілісної стратегії охорони культурної спадщини в період воєнного стану.

Таким чином, інституційна відповідь держави на загрози культурному надбанню вибудовується на основі поєднання міжнародно-правових зобов'язань та національних нормативних актів. Вона характеризується багаторівневою структурою управління, що охоплює центральні, урядові та місцеві органи влади, а також сектор оборони. Водночас, ефективність правових механізмів залишається обмеженою через недостатню адаптованість законодавства до умов збройної агресії, що актуалізує потребу дальшого реформування та інтеграції механізмів культурної безпеки в систему національної безпеки.

Уважаємо, що в сучасному правовому полі участь громадянського суспільства у сфері охорони культурної спадщини набула нормативного закріплення. Відповідно до цього, Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства (Фаро, 2005) визначає партнерство між державними інституціями та громадськими структурами як базовий принцип охорони спадщини [19]. У зв'язку з викладеним вище статті 11–12 Конвенції передбачають формування умов для широкої участі громадян, зокрема молоді та соціально вразливих груп.

Варто зазначити, що в національному законодавстві України таку участь конкретизовано Законом «Про культуру» [10] та Законом «Про громадські об'єднання» [20]. Означені нормативно-правові акти гарантують право створення громадських організацій у сфері культури, участь у розробленні нормативних актів, а також представництво в консультативно-дорадчих органах при органах влади. Водночас, Закон «Про благодійну діяльність та благодійні організації» [21] визначає охорону культурної спадщини як сферу благодійництва, що створює підґрунтя для фінансової підтримки культурних ініціатив.

Під час російської воєнної агресії Україна отримала значний досвід у мобілізації громадських ініціатив. Прикладом може слугувати діяльність *Центру порятунку культурної спадщини України (Heritage Rescue HQ)*, що забезпечив матеріально-технічну допомогу музеям і бібліотекам та координував процес евакуації фондів. Аналогічно до цього, ініціатива *Heritage Emergency Response Initiative (HERI)* виконала функцію інтеграційної платформи, що об'єднала музейників, архівістів, правників і представників органів місцевого самоврядування.

У цьому розумінні цифрові інструменти, зокрема «*Мапа культурних втрат*», набули статусу важливого механізму документування руйнувань і створення доказової бази для міжнародних судових процесів. Крім того, залучення міжнародних партнерів, серед яких *ЮНЕСКО*, *ALIPH*

Foundation, ICOM та Blue Shield International, посилило легітимацію українських практик у глобальному гуманітарному дискурсі.

Є очевидним, що синергія громадянського суспільства та міжнародних організацій сформувала поліцентричну модель охорони культурної спадщини, яка компенсує обмеженість ресурсів держави. Можна констатувати, що така модель характеризується гнучкістю, горизонтальною координацією та інтеграцією до європейського і глобального культурного простору.

Відповідно до цього, перспективні напрямки розвитку партнерства державних інституцій і громадянського суспільства у сфері охорони культурного надбання пов'язані з інституціоналізацією механізмів участі громадських організацій у процесах формування та реалізації культурної політики. У зв'язку з викладеним вище, першочерговим завданням є посилення нормативно-правових основ діяльності консультативно-дорадчих органів при органах державної влади та органах місцевого самоврядування. У такий же спосіб знаходить свій вияв тенденція до розвитку процедур громадської експертизи, консультацій з громадськістю та механізмів громадського моніторингу.

Водночас, значної уваги варто надати цифровим інструментам взаємодії, що забезпечують прозорість, відкритість і підзвітність. Зокрема, створення інтегрованих електронних реєстрів пошкоджених і відновлених об'єктів культурної спадщини дозволяє не лише уніфікувати облік, але й розширює можливості залучення громадянського суспільства до процесу документування. Більше того, цифровізація постає передумовою формування мережевого управління у сфері культурної спадщини, що узгоджується з європейськими підходами до культурної політики.

У контексті розвитку партнерства варто також урахувати роль громадських організацій у процесах міжнародної комунікації та адвокації. У цьому розумінні перспективними є програми, спрямовані на інтеграцію

українських організацій у глобальні професійні мережі, зокрема *ICOM*, *Blue Shield International* та *ALIPH*, що забезпечує доступ до технічної допомоги та фінансових ресурсів.

У підсумку сформульовано низку рекомендацій, реалізація яких сприятиме підвищенню ефективності реагування на загрози культурній спадщині в умовах війни:

проаналізувати та уніфікувати національні протоколи охорони спадщини відповідно до положень міжнародного гуманітарного права,

запровадити обов'язкові стандарти евакуації культурних цінностей у разі воєнних загроз із залученням місцевих громад і профільних громадських організацій,

розширити механізми фінансової підтримки інституцій громадянського суспільства шляхом державних грантів і міжнародних програм,

удосконалити нормативно-правові засади громадської експертизи у сфері охорони спадщини та закріпити обов'язковість врахування її результатів при ухваленні управлінських рішень,

створити національну електронну платформу обліку та моніторингу втрат культурної спадщини, що передбачатиме багаторівневий доступ для державних і громадських суб'єктів,

інституціоналізувати співпрацю між органами влади та громадськими об'єднаннями шляхом укладення меморандумів і партнерських угод у сфері культурної політики.

У результаті окреслені напрямки та рекомендації свідчать про потребу формування інтегрованої моделі охорони культурної спадщини, що поєднує потенціал державних структур та громадянського суспільства, відповідає сучасним викликам воєнного часу та орієнтується на європейські стандарти інклюзивності та субсидіарності.

Висновки. Отже, проведене дослідження підтверджує, що охорона культурної спадщини в умовах воєнного стану постає багатовимірним процесом, що охоплює правові, управлінські та організаційні механізми, інтегровані в систему національної безпеки. Здійснений аналіз дозволяє зробити висновок про ключову роль інституційної відповіді держави, що ґрунтується на положеннях Конституції України, спеціальних законів та міжнародно-правових актів, насамперед Гаазької конвенції 1954 року та Другого протоколу 1999 року.

Результати дослідження свідчать про те, що діяльність Міністерства культури України, Кабінету Міністрів України, органів місцевого самоврядування та військових адміністрацій формує основу багаторівневої моделі охорони спадщини. Водночас, виявлено низку проблемних аспектів, зокрема фрагментарність нормативних змін, відсутність чітких алгоритмів реагування в кризових ситуаціях та обмеженість ресурсного забезпечення.

Отже, можна впевнено стверджувати, що вагому роль у збереженні культурного надбання відіграє громадянське суспільство, що через інструменти громадських організацій, благодійних фондів, волонтерських ініціатив і професійних асоціацій забезпечує не лише практичну допомогу, але й адвокацію інтересів України на міжнародному рівні. Приклад діяльності таких ініціатив, як *Heritage Rescue (Heritage Rescue HQ)* чи *Heritage Emergency Response Initiative (HERI)*, підтверджує ефективність горизонтальної координації та цифрових інструментів документування втрат.

Сформульовані рекомендації щодо уніфікації протоколів охорони, впровадження електронних реєстрів, інституціоналізації партнерства з громадськими організаціями та розширення міжнародної співпраці дають підстави говорити про перспективність формування інтегрованої моделі

охорони культурної спадщини, орієнтованої на стандарти Європейського Союзу та міжнародного гуманітарного права.

У перспективі планується дослідження співвідношення державних і громадських механізмів у сфері збереження культурної спадщини в порівняльному міжнародному аспекті. Перспективним видається більш детальне вивчення цифрових практик моніторингу втрат та створення доказової бази для міжнародних судових процесів. Дальше дослідження проблеми полягає також у розробленні концептуальних засад інтеграції культурної безпеки в стратегії національної безпеки та відновлення України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Купрійчук В. Державне управління у сфері охорони культурної спадщини в умовах воєнного стану 2022–2023 рр. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*. 2023. Вип. 45. С. 36–42.

2. Стрільчук Л., Петрович В. Система державної політики в галузі збереження та охорони культурної спадщини. *Старий Луцьк. Науково-інформаційний збірник*. Вип. XIII. Луцьк, 2017. С. 5–14.

3. Костюк В. В. Культурна політика у сфері збереження нематеріальної спадщини : сучасний стан та перспективи. *Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку. Культурологія*. 2019. Вип. 33. С. 80–84.

4. Приходько Л. Збереження цифрової культурної спадщини — імператив XXI століття (за документами ЮНЕСКО і Європейського Союзу). *Архіви України*. 2019. № 1. С. 67–92.

5. Гриценко О., Гончаренко Н., Кузнєцова І. Культура пам'яті сучасного українського суспільства : трансформація, декомунізація, європеїзація : монографія. Київ : Ін-т культурології НАМ України, 2020. 352 с.

6. Петренко К. Особливості інституційної спроможності громадських об'єднань в Україні. *Наукові записки ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2015. Вип. 4 (78). С. 376–388.
7. Cultural property. *International Committee of the Red Cross*. URL: <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/cultural-property>.
8. Конституція України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>.
9. Про охорону культурної спадщини. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14#Text>.
10. Про культуру. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>.
11. Другий Протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту 1954 року. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99#Text.
12. Про міністерство. *Міністерства культури та стратегічних комунікацій*. URL: <https://mcsc.gov.ua/pro-ministerstvo>.
13. Кодекс цивільного захисту України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17#Text>.
14. Про правовий режим воєнного стану. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.
15. Про охорону археологічної спадщини. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15#Text>.
16. Про місцеве самоврядування в Україні. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>.

17. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text>.

18. Про реалізацію експериментального проекту із створення, впровадження та забезпечення функціонування Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2022-п#Text>.

19. Рамкова конвенція Ради Європи про значення культурної спадщини для суспільства. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_719#Text.

20. Про громадські об'єднання. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text>.

21. Про благодійну діяльність та благодійні організації. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text>.

REFERENCES

1. Kupriychuk V. (2023). Derzhavne upravlinnia u sferi okhorony kulturnoi spadshchyny v umovakh voiennoho stanu 2022–2023 rr. [State management in the field of cultural heritage protection under martial law in 2022–2023]. *Ukrainska kultura : mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Kulturolohiia – Ukrainian culture : past, present, and future development. Cultural studies*, 45, 36–42. [in Ukrainian]

2. Strilchuk L. & Petrovych V. (2017). Systema derzhavnoi polityky v haluzi zberezhennia ta okhorony kulturnoi spadshchyny [The system of state policy in the field of cultural heritage preservation and protection]. *Staryi Luts'k*.

Naukovo-informatsiyni zbirnyk – Old Lutsk. Scientific and informational collection, XIII, 5–14. [in Ukrainian]

3. Kostiuk V. V. (2019). Kulturna polityka u sferi zberezhennia nematerialnoi spadshchyny : suchasnyi stan ta perspektyvy [Cultural policy in the field of intangible heritage preservation : current status and prospects]. *Ukrainska kultura : mynule, suchasne, shliakhy rozvytku. Kulturolohiia – Ukrainian culture : past, present, and future development. Cultural studies*, 33, 80–84. [in Ukrainian]

4. Prykhodko L. (2019). Zberezhennia tsyfrovoi kulturnoi spadshchyny — imperatyv XXI stolittia (za dokumentamy UNESCO i Yevropeiskoho Soiuzu) [Preserving digital cultural heritage — an imperative of the 21st century (according to UNESCO and European Union documents)]. *Arkhivy Ukrainy – Archives of Ukraine*, 1, 67–92. [in Ukrainian]

5. Hrytsenko, O., Honcharenko, N., & Kuznietsova, I. (2020). Kultura pamiaty suchasnoho ukrainskoho suspilstva : transformatsiia, dekomunizatsiia, yevropeizatsiia : Monohrafiia [The culture of memory in contemporary Ukrainian society : transformation, decommunisation, Europeanisation : monograph]. Kyiv : Instytut kulturolohiï NAM Ukrainy. [in Ukrainian]

6. Petrenko K. (2015). Osoblyvosti instytutsiinoi spromozhnosti hromadskykh ob'iednan v Ukraini [Peculiarities of the institutional capacity of public associations in Ukraine]. *Naukovi zapysky IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy – Scientific Notes of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4 (78), 376–388. [in Ukrainian]

7. *International Committee of the Red Cross*. Cultural property. URL: <https://www.icrc.org/en/law-and-policy/cultural-property>. [in English]

8. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (1996). Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr>. [in Ukrainian]

9. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2000). Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny [On the protection of cultural heritage]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>. [in Ukrainian]
10. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2010). Pro kulturu [On culture]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17>. [in Ukrainian]
11. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (1999). Druhyi Protokol do Haazkoi konventsii pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u razi zbroinoho konfliktu 1954 roku [Second Protocol to the Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict, 1954]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99. [in Ukrainian]
12. *Ministerstvo kultury ta stratehichnykh komunikatsii Ukrainy*. (2025). Pro ministerstvo [About the ministry]. URL: <https://mcsc.gov.ua/pro-ministerstvo>. [in Ukrainian]
13. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2012). Kodeks tsyvilnoho zakhystu Ukrainy [Code of Civil Protection of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17>. [in Ukrainian]
14. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2015). Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu [On the legal regime of martial law]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>. [in Ukrainian]
15. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2004). Pro okhoronu arkhеolohichnoi spadshchyny [On the protection of archaeological heritage]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>. [in Ukrainian]
16. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (1997). Pro mistseve samovriaduvannia v Ukraini [On local self-government in Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr>. [in Ukrainian]
17. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2017). Pro zatverdzhennia Instruksii pro poriadok vykonannia norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [On approval of the Instructions on the procedure for implementing the norms of international humanitarian law in the Armed Forces

of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17>. [in Ukrainian]

18. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2022). Pro realizatsiiu eksperymentalnoho proektu iz stvorennia, vprovadzhennia ta zabezpechennia funktsionuvannia Yedynoi tsyfrovoi intehrovanoi informatsiino-analitychnoi systemy upravlinnia protsesom vidbudovy ob'iektiv nerukhomogo maina, budivnytstva ta infrastruktury [On the implementation of a pilot project to create, implement and ensure the functioning of a unified digital integrated information and analytical system for managing the process of restoring real estate, construction and infrastructure]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2022-p>. [in Ukrainian]

19. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2005). Ramkova konventsia Rady Yevropy pro znachennia kulturnoi spadshchyny dlia suspilstva [Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_719. [in Ukrainian]

20. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2013). Pro hromadski ob'iednannia [On public associations]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17>. [in Ukrainian]

21. *Verkhovna Rada Ukrainy*. (2012). Pro blahodiinu diialnist ta blahodiini orhanizatsii [On charitable activities and charitable organisations]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>. [in Ukrainian]